

Tartu Ülikool
Sotsiaal- ja haridusteaduskond
Haridusteaduste instituut
Kutseõpetaja õppekava

Sirje Ott

KUTSEKOOLI ÕPILASTE KESKKONNAALASTE
VÄÄRTUSHINNANGUTE JA KESKKONNALASE MAAILMAVAATE
HINNANGUTE VÕRDLUS VIRUMAA KUTSEKOOLIDE NÄITEL

bakalaureusetöö

Juhendaja: Margit Teller MSc

Läbiv pealkiri: Kutsekooliõpilaste keskkonnaalane maailmavaade ja väärtused

KAITSMISELE LUBATUD

Juhendaja: Margit Teller MSc

.....

(allkiri ja kuupäev)

Kaitsemiskomisjoni esimees: Piret Luik PhD

.....

(allkiri ja kuupäev)

Tartu 2014

Resümee

Käesoleva bakalaureusetöö eesmärgiks oli ankeedi abil välja selgitada Virumaa kutsekoolide I kursuse õpilaste keskkonnaalased väärtushinnangud ja keskkonnaalane maailmavaade. Uuriti põhikooli lõpetanud ja gümnaasiumi lõpetanud õpilasi. Uurimuses osales 165 põhikooli lõpetanud õpilast ja 50 gümnaasiumi lõpetanud õpilast. Teoreetilises osas antakse ülevaade keskkonnaalaste väärtushinnangutest ja keskkonnaalastest maailmavaadetest ning keskkonna ja säästva arengu haridusest Eestis.

Uurimuse tulemusena selgus, et põhikooli ja gümnaasiumi lõpetanud õpilaste keskkonnaalaste väärtushinnangute alaskaalal oli enim levinud biosfääriline ja seejärel altruistlik väärtustüüp ning õpilaste keskkondlikku maailmavaadet saab uuringu põhjal pidada looduskeskseks.

Märksõnad: keskkonnaalased väärtushinnangud, keskkonnaalane maailmavaade, säästvat arengut toetav haridus

Abstract

Comparison of vocational school students` environmental value judgements and environmental ideology based on the sample of vocational schools of Virumaa.

The object of the present bachelor`s thesis is to find out about environmental value judgements and environmental ideology of the freshmen of the vocational schools in Virumaa. The object of the research were graduates of vocational and secondary schools. 165 vocational school graduates and 50 secondary school graduates were involved in the research. In the theoretical part there is a survey of environmental value judgements, environmental ideology and education of sustainable development in Estonia.

As a result of the research it became obvious that biospheric value judgement is most widespread on the value scale of basic school and secondary school graduates. It is followed by altruistic value judgement. According to the research the environmental ideology of students can be described as nature-based.

Keywords: environmental value judgements, environmental ideology, education of sustainable development.

Sisukord

Resümee	1
Abstract	3
Sisukord.....	4
Sissejuhatus	5
Keskkonnaalased väärtused ja keskkonnaalane maailmavaade	6
Keskkonna ja säästva arengu haridus Eestis	9
Formaalne keskkonnaharidus.	9
Mitteformaalne keskkonnaharidus.	11
Keskkonnaharidus kutseõppeasutustes.....	12
Eesti õpilaste maailmavaatest ja väärtustest keskkonna kontekstis.....	13
Uurimuse eesmärk ja hüpoteesid.....	14
Metoodika.....	15
Valim.....	15
Mõõtevahend.....	15
Protseduur.....	17
Tulemused	17
Arutelu.....	19
Tänuõnad	21
Autorsuse kinnitus.....	21
Kasutatud kirjandus	22

Sissejuhatus

Kiiresti muutuv maailmas puutuvad inimesed otseselt või kaudselt kokku erinevate globaalprobleemidega. UNESCO (2009) aruandes on öeldud, et:

Maailm seisab silmitsi mitme erineva kriitilise probleemiga: süveneb inimese tegevuse poolt põhjustatud kliimamuutus, ammenduvad loodusvarad, sagenevad looduskatastroofid, laieneb uute ja vanade nakkushaiguste levik, bioloogiline mitmekesisus väheneb, tagatud ei ole inimõigused, vaesus süveneb, suureneb majandussüsteemi sõltuvus pidevalt kasvavast tarimisest. Säästev areng on muutunud liikumapanevaks jõuks, mille kaudu on võimalik eemalduda tänasest arengumudelist, mis ei võimalda enam rahuldada inimeste ja planeedi vajadust rahu ja rikkuse järele. (lk 6)

Sellest tulenevalt on suurenenud vajadus väärtustada keskkonda ja kujundada inimestes varakult keskkonnaalaseid väärtusi ja maailmapilti. Neid väärtushinnanguid püütakse selgitada ja tähtsustada koolis - formaalne keskkonnaalane haridus ning väljaspool kooli – mitteformaalne keskkonnaalane haridus.

Eesti kutseõpilaste keskkonnaalaseid väärtusi ja hoiakuid ei ole uurimustöö autorile teadaolevalt uuritud. Kuna seadusandluses reguleerib põhikooli ja gümnaasiumi riiklik õppekava keskkonna ja säästva arengu haridust, tekkis töö autoril küsimus: „Millised on Virumaa kutsekoolide õpilaste keskkonnaalased väärtused ja keskkondlik maailmavaade?“.

Käesoleva bakalaureusetöö eesmärk oli kahe ankeedi abil välja selgitada Virumaa kutsekoolide I kursuse õpilaste keskkonnaalased väärtushinnangud ja keskkonnaalane maailmavaade. Valimiks oli kaks rühma kutsekooliõpilasi: põhikooli ja gümnaasiumi lõpetanud õpilased. Lähtudes uurimuse eesmärgist ja töö teoreetilisele osale püstitati kaks hüpoteesi:

1. põhikooli lõpetanud õpilastel on keskkonnaalased väärtused pigem egoistlikud võrreldes gümnaasiumi lõpetanud õpilastega;
2. gümnaasiumi lõpetanud õpilastel on keskkonnaalane maailmavaade looduskessem võrreldes põhikooli lõpetanud õpilastega.

Töö teoreetilises osas antakse ülevaade keskkonna – ja säästva arengu haridusest ja võimalustest rakendada seda formaalses ja mitteformaalses hariduses. Vaadeldakse varasemate uuringute tulemusi. Empiirilises osas kirjeldatakse valimit, tutvustatakse mõõtevahendit ja uurimuse protseduuri. Seejärel esitatakse tulemused keskkonnaalaste väärtuste ja keskkonnaalase maailmapildi uurimuse kohta, millele järgneb arutelu, kus analüüsitakse tulemusi, mida võrreldakse põhikooli lõpetanud ja gümnaasiumi lõpetanud õpilaste vahel.

Keskkonnaalased väärtused ja keskkonnaalane maailmavaade

Hirsjärvi ja Huttunen (2005) defineerivad väärtusi kui kõike seda, mille nimel miski lõppkokkuvõtteks juhtub. Väärtused on abstraktsioonid mis toimivad kriteeriumitena inimeste ja inimgruppide poolt tehtavates valikutes. Väärtused reguleerivad inimeste pürgimusi ja käitumist ning mõjutavad sotsiaalse kooselu põhimõtteid.

Väärtusi on mitut tüüpi: bioloogilis-füüsikalised väärtused (elu, tervis, keskkond jt), sotsiaalsed-poliitilised väärtused (vabadus, õiglus, sallivus, kultuuriline mitmekesisus, õiguspõhisus, võrdõiguslikkus, rahvuslus, patriotism, keel, demokraatia jt), moraalsed väärtused (ausus, hoolivus, headus, töökus, väarikus, lugupidamine jt) ning esteetilised väärtused (ilu, kunst) (Sutrop, 2009).

Väärtusi saab oma olemuse poolest eristada seesmisi ja instrumentaalseid väärtusi. Seesmist väärtuste poole püüeldakse nende eneste pärast (nt õnn, sõprus, armastus, rõõmud), instrumentaalsed väärtused on vahendiks seesmist väärtuste saavutamiseks (nt raha, ravimine) (Pojman, 2005). Inimese suhe looduskeskkonda võib olla instrumentaalne, hõlmates nii materiaalseid hüvesid kui ka vaimseid naudinguid ja elamusi. Seesmiselt võib inimene väärtustada looduskeskkonna terviklikkust ja integreeritust (Järvik, 2003).

Süvaökoloogia on mõtteviis, mis rõhutab indiviidi vajadust pidevalt arendada oma loodustunnetust ja –mõistmist, et kujundada välja sügav ja mõtestatud suhe loodusesse ja keskkonnaprobleemidesse. Süvaökoloogia seostub eluaegse õppimisega, mis peaks suunama inimesed enesestmõistetavalt looduse sisemise väärtuse, tema vajaduste ja õiguste tunnetamisele (Annist, Jüssi, Oja & Post, 2002).

Tafel (2003) kirjutab, et süvaökoloogias väärtustataksegi keskkonda integreeritud süsteemina, kus puudub vastuolu üksiku ja terviku vahel ning kus individid ei ole kesksel kohal.

Süvaökoloogia püüab päästa ümbritsevat, asetades looduse (loomad, taimed, mineraalid) inimestega samale tasemele. Süvaökoloogia põhiteesides kirjeldatakse looduse seesmist väärtust järgnevalt (Tafel, 2003):

1. Elu on väärtus omaette, sõltumata tema kasulikkusest inimesele. Keskkond on terviksüsteem ja seal on kõik omavahel seotud.
2. Liigirikkus ja mitmekesisus näitavad elu heaolu ja on väärtused iseenesest. Ka lihtsamad ja primitiivsemad eluvormid on elu rikkuseks.
3. Inimesel pole õigus vähendada liigirikkust, välja arvatud vastutustundlikult eluliste vajaduste rahuldamiseks. Eluliste vajaduste rahuldamiseks peab arvestama kliimatiliste, ühiskondliku struktuuri jm erinevustega.

4. Inimese eluline ja kultuuriline õitseng on saavutatav väiksema inimese arvu juures. Ülejäänud eluvormid saavad areneda üksnes siis, kui inimeste populatsioon väheneb (Tafel, 2003).

Reiland (2006) kirjutab, et looduse „seesmise“, inimesest sõltumatu väärtuse omistamine ei saa olla eesmärgiks omaette, see ei võimalda loodust kaitsta ega lahendada keskkonnaprobleeme, kui keegi sellest omistatud väärtusest ei hooli. Omistatud väärtus saab keskkonnaetikat aidata vaid siis, kui see annab inimesele põhjuse loodusesse ja keskkonda teistmoodi suhtuda ja selle suhtes teistmoodi käituda. Esmane ei ole järelikult mitte loodusele väärtuse omistamine, vaid selle kaudu püüeldav inimeste käitumise muutmiseks ja kujundamiseks. Kui seni on keskendutud eranditult looduse väärtuse uurimisele, siis nüüdsest tuleks tegeleda ka teiste küsimustega, pidades meeles, et looduse kaitsmiseks ja keskkonnaprobleemide lahendamiseks tuleb muuta ja kujundada inimeste hoiakuid ning käitumist.

Keskkonnaetikud peavad loodust selle eri vormides väärtuslikuks ja kaitset vajavaks. Selle hoiaku põhjused võivad olla väga erinevad, kuid see ei muuda väärtuste sisu. Sellisest väärtusest tuleneb ka ühine eesmärk lahendada keskkonnaprobleeme kõige jätkusuutlikumal ja loodussõbralikumal viisil (Reiland, 2006).

Igal riigil ja ühiskonnal on oluliseks peetavaid väärtusi. Keskkonnaväärtused tõusevad esile alles siis, kui keskkonna seisundis ilmneb selgeid halvenemise märke. Keskkonnaväärtused erinevad muudest ühiskonnaväärtustest sellepolest, et nende taga ei ole samasugust kasumit taotlevat huvirühma, nagu näiteks kapitalil ja töö. Sageli kaitstakse keskkonnaväärtusi siis, kui toimunud muudatused ähvardavad üksikisiku, rühma või mõne muu eluala muid huve õdusust, elatusvahendit, kinnisvara või maa väärtust (Lehto, Kalle, Ruut & Vaarik, 2001).

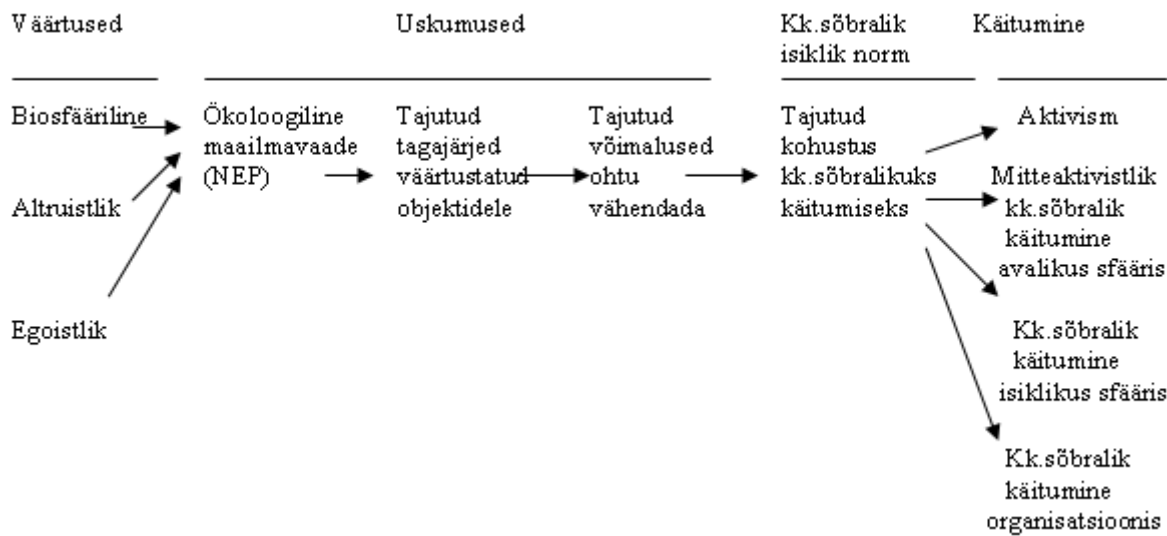
Maailmavaateks peetakse üldiste arusaamade ja suhtumiste kogumit, mis peegeldab loodust ja ühiskonda ning inimese kohta nendes ja mõjutab oluliselt inimese püüdlusi ning tegevust. Üksikisiku maailmavaade kujuneb suurel määral ühiskonnas salvestatud teadmiste, väärtuste, normide ja ideaalide stiihilises või teadliku omaksvõtmise kaudu. Maailmavaates kajastub üldistatult inimese koht konkreetses ühiskonnasuhete süsteemis. Erinevalt maailmapildist väljenduvad maailmavaates inimrühma või indiviidi suhtumine looduslikku ja ühiskondlikku tegelikkusesse ning arusaamine inimtegevuse mõistlikest eesmärkidest, samuti nende saavutamise otstarbekaist ja eetilisel lubatavaist vahenditest (Eesti Entsüklopeedia, 1992).

Von Wrighti (1982, viidatud Sutrop, 2009) järgi mõistetakse maailmapildi all isiku arengule vastavalt rajanevat „maailma sisemist representatsiooni“, tema ümbritseva maailma ja oma mina puudutavate mõistesüsteemi ühisstruktuuri, milles kristalliseerunult peegeldub see, mida ta oma elu jooksul on õppinud, mõelnud ja tundnud. Maailmapilt kuulub reaalse maailmapilt, mis põhineb loodusteaduslikul uurimisel teadmistest inimese ja tema saavutuste kohta ning loodusest ja geograafilisest maailmast. Teine maailmapildi osa on ühiskondlik maailmapilt, mille all mõistetakse teadmisi inimese poolt loodud sotsiaalsest maailmast. Kolmas humanistlik maailmapilt on filosoofiline ja see rõhutab inimese inimlikku olemust. Nendest komponentidest moodustub inimese tervikkäsitlus iseendast ja teda ümbritsevast psüühilisest, sotsiaalsest ja füüsilisest maailmast.

Maailmavaatega on seotud väärtused, kuna väärtused ei ole eraldiseisvad konstruktsioonid inimese mõttesüsteemis, vaid selle süsteemi olulised elemendid. Inimese mõttetervik on teatud süsteem, mille kohta kasutatakse nimetust maailmavaade ja vahel ka kitsamas tähenduses maailmapilt (Hirsjärvi & Huttunen, 2005). Sutrop (2009) kirjutab, et inimese käitumist mõjutab tema üldorientatsioon, mille taustal on väärtused ja eluvaated. Väärtused annavad tegevusele eesmärgid ja ideaalid. Neist tagamaadest tekibki inimese maailmapilt ja eetilised valikupõhimõtted.

NEP (*New Ecological Paradigm*) skaala järgi, eristatakse kahte erinevat keskkonnaalast maailmavaadet: looduskeskset ja inimesekeskset maailmavaadet (Dunlap, Van Liere, Merting & Jones, 2000).

Keskkonnasõbralikku käitumist on Raudsepp (2002) seletanud nõnda, et see on selline tegevus (või tegevusest hoidumine), mille eesmärk ja /või objektiivne tagajärg on soodne või mittekahjulik looduskeskkonna suhtes. Keskkonnasõbraliku käitumise variatiivsuse mõõtmisel lähtutakse Paul C. Sterni ja tema kolleegide koostatud väärtuste-uskumuste-normi teooriast (vt Joonis 1). Teooria pakub välja viis omavahel põhjuslikult seotud komponenti keskkonnasõbraliku käitumise kirjeldamiseks. Nendeks komponentideks on väärtused (altruistlikud ehk teiste inimestega seotud; egoistlikud ehk endaga seotud ja biosfäärilised ehk loodusega seotud), uskumused (ökoloogiline maailmavaade ehk NEP, tajutud tagajärjed väärtustatud objektidele, tajutud võimalus ohtu vähendada) ning isiklikud normid keskkonnasõbralikuks tegevuseks. Teooria lähtub eeldusest, et iga järgnev tunnus on eelneva poolt mõjutatud, kuid eelnevad tunnused võivad järgmisi mõjutada ka kaudselt (Stern, Dietz, Abel, Guagnano & Kalof, 1999).

Joonis 1. Väärtuste-uskumuste-normi teooria skemaatiline ülestähendus (Stern, 2000).

Selle mudeli plussiks peab Ojala (2004) seda, et juba varem kinnitust leidnud teooriad ja hüpoteesid on kokku pandud ühte mudelisse.

Keskkonna ja säästva arengu haridus Eestis

UNESCO on oma põhitähelepanu suunanud säästvat arengut toetavale haridusele. ÜRO Peaassamblee võttis 2002. aastal vastu 57. istungjärgul resolutsiooni nr 254, millega kuulutas välja maailma säästvat arengut toetava hariduse dekaadi aastatel 2005-2014.. Seoses sellega on Läänemere regiooni oluliseks alusdokumendiks „Läänemere Agenda 21E“, kus on sõnastatud säästvat arengut toetava hariduse eesmärgid (Läänemere Agenda 21, 2002).

Formaalne keskkonnaharidus.

"Läänemere Agenda 21 säästvat arengut toetava hariduse arendamise kava (2002) – Läänemere Agenda 21E“ põhieesmärgiks on Läänemere piirkonna säästev areng, jätkusuutliku arengu põhimõtete integreerimine kõikidesse õppekavadesse, järgimine kõikidel haridustasanditel, kaasa arvatud täiskasvanuhariduses. See kava on keskkonnahariduse arendamise üks üldistest põhimõtetest, mille üldeesmärgiks anda kõikidele inimestele jätkusuutliku arengu toetamiseks vajalikud teadmised ja oskused, mis vastavad kaasaja nõudmistele ega kahjusta tulevaste põlvkondade samaväärseid võimalusi. Selle dokumendi järgi peavad koolid andma igale õpilasele teadmised, oskused ja väärtushinnangud, mis võimaldavad tal olla aktiivne, demokraatlik ja vastutustundlik kodanik ning osaleda otsuste tegemisel nii üksikisikuna kui ka ühiskonna erinevatel tasanditel, nii kohalikul kui ka

globaalsel tasandil, aidates kaasa jätkusuutliku ühiskonna kujundamisele.

Kutseharidusõppurid peavad ühtlasi omandama teadmisi ja oskusi, mis on olulised nende tulevases elukutses. Sellest tulenevalt on säästvat arengut toetav haridus kooli igapäevase õppeprotsessi osa ja kogu koolielu alus (Läänemere Agenda 21E, 2002).

Säästvat arengut toetav haridus keskendub sotsiaal-, majandus- ja keskkonnavaldkonna sidusale ning kooskõlalisele arendamisele, tagades inimestele hea elukvaliteedi, turvalisuse ja puhta elukeskkonna planeedil võimaluste piires praegu ja tulevikus. Säästvat arengut toetava hariduse olulisemad eesmärgid on seotud õppekavade ülevaatamise ja übermõtestamisega selliselt, et need toetaksid senisest enam säästva arengu väärtuste levitamist ja suurendaksid üldsuse sellekohast teadlikkust (Aria, Kirss & Peterson, 2012).

Keskkonnateema on olnud üheks õppekava läbivaks teemaks juba alates 1996. aastast. 2002. aastast lisandus säästev arengu valdkond. 2005. aastal kirjutasid haridus- ja keskkonnaminister alla koostööleppetele, millega tunnistati säästev haridus prioriteetseks valdkonnaks. 2011. aastal vastu võetud uues põhikooli riiklikus õppekavas on „Keskkond ja jätkusuutlik areng“ üks kaheksast õppekava läbivast teemast (Aria, 2011).

„Keskkond ja jätkusuutlik areng“ läbiva teema olemust (Põhikooli riiklik õppekava, 2011) kirjeldatakse järgmiselt:

Läbivad teemad on üld- ja valdkonnapädevuste, õppeainete ja ainevaldkondade lõimimise vahendiks ning neid arvestatakse koolikeskkonnakujundamisel. Läbivad teemad on aineülesed ja käsitlevad ühiskonnas tähtsustatud valdkondi ning võimaldavad luua ettekujutuse ühiskonna kui terviku arengust, toetades õpilasesuutlikkust oma teadmisi erinevates olukordades rakendada. (§ 14)

Õppekava läbiva teema puhul eeldatakse, et see on lõimitud erinevate ainetega ja õpetust toetavad valikained, loominguilised tööd ja huvitegevus. Põhikooli riikliku õppekava läbiva teema „Keskkond ja jätkusuutlik areng“ eesmärk on kujundada õppijast sotsiaalselt aktiivne, vastutustundlik ja keskkonnateadlik inimene, kes hoiab ja kaitseb keskkonda ning väärtustades jätkusuutlikkust, on valmis leidma lahendusi keskkonna- ja inimarengu küsimustele (Aria, 2011).

Põhikooli riikliku õppekava (2011) paragrahv § 11 järgi III kooliastme lõpetanute taotletavad pädevuste kohaselt oskab õpilane mõista inimese ja keskkonna seoseid, suhtub vastutustundlikult elukeskkonda, elab ja tegutseb loodust ja keskkonda säästes ning oskab esitada loodusteaduslikke küsimusi, nende üle arutleda, esitada teaduslikke seisukohti ja teha tõendusmaterjali põhjal järeldusi (Põhikooli riiklik..., 2011).

Gümnaasiumi riikliku õppekavas (2011) paragrahv § 5 kohaselt peab gümnaasiumi lõpetanud õpilane omama väljakujunenud loodusteaduslikku maailmapilti ning mõistma nüüdisaegse loodusteaduse olemust, teadma globaalprobleeme, võtma kaasvastutuse nende lahendamise eest, väärtustama ja järgima jätkusuutliku arengu põhimõtteid (Gümnaasiumi riiklik..., 2011).

Keskkonnaharidus kui ka säästvat arengut toetav haridus tegeleb väärtushinnangutega. Keskkonnaharidus hõlmab suuremat teavitamist, uute vaatenurkade, väärtushinnangute, teadmiste ja oskuste omandamist ning ametlikke protsesse, mis üldise arvamuse kohaselt muudavad inimese käitumist, nii et see soodustab ökoloogiliselt jätkusuutliku keskkonna arengut. Kui keskkonnaprobleeme käsitleda ainult keskkonnahariduse raames, jääb sellest väheseks, et täita neid nõudeid, mida säästev areng eeldab. Säästvat arengut toetava hariduse puhul ei ole eesmärgiks keskkonnaharidust asendada, vaid seda rikastada. Säästvat arengut toetav haridus hõlmab ka neid teemasid, mis jäävad keskkonnahariduse põhiteemade ringist välja ning on sageli probleemipõhine. Selle arusaama kohaselt arendab säästvat arengut toetav haridus kriitilist mõtlemist, kujundab säästvat suhtumist ja õhutab otsuste tegemises aktiivselt osalema (Jutvik & Liepina, 2011).

Mitteformaalne keskkonnaharidus.

Mitteformaalset keskkonnaharidust defineeritakse kui haridust, mis kujundab elanikkonna väärtushinnangud ja käitumisharjumused keskkonnasäästlikuks. Mitteformaalse keskkonnaharidusena mõistetakse erinevate institutsioonide poolt pakutavat, programmi mõistes keskkonnahariduse keskuste poolt ja väljaspool tasemeharidust pakutavat aktiivõppemeetodil põhinevat, kindla programmi alusel toimuvat keskkonnaalaste teadmiste edasiandmist erinevatele sihtrühmadele (Keskkonnahariduse arendamine, 2011).

Eestis on välja töötatud „Säästvat arengut toetava mitteformaalhariduse edendamise kava“ (Aher et al., 2005), mille eesmärgiks on loodus- ja ühiskonnateaduste, majanduse ja kultuuri integreeritud käsitlemine, mida toetab demokraatlik lähenemine ja mille puhul kasutatakse seostatud, tegevusele suunatud ja aktiivsust soodustavaid õppemeetodeid ja õppevorme.

Mitteformaalses keskkonnahariduses on tegevad erineva staatusega asutused alates riigiasutustest lõpetades MTÜ-dega. Keskkonnaministeeriumi asutused (Keskkonnaamet, Riigimetsa Majandamise Keskus, Eesti Loodusmuuseum) panustavad mitteformaalsesse keskkonnaharidusse moodustades suurima mahuga ja laialdasima tegevuspiirkonnaga jätkusuutliku, süsteemselt tegutseva keskkonnaharidust pakkuva organisatsiooni. Nende

asutuste üheks tegevussuunaks on riiklikke õppekavasid toetav mitteformaalne keskkonnahariduslik tegevus. Peamiselt üldharidusasutuse õpilastele suunatud õppeprogrammide teema tuleneb konkreetsetes asutustes olemas olevast oskusteabest (Eesti loodus, looduskaitse, metsandus, veemajandus, jäätmemajandus, maavarade kasutamine jne). Õppeprogrammide koostamisel võetakse aluseks riiklikud õppekavad, milles keskkonna ja säästva arengu teema on sätestatud läbiva teemana (Suurväli, 2011).

Keskkonnaharidus kutseõppeasutustes

Kutseharidusasutustes on õppetöö reguleerimiseks kutseharidusstandardi määрус (Kutseharidusstandard, 2013), kus on § 6 lg 1 välja toodud, et eriala riiklik õppekava on kutsekeskhariduse õppekava koostamise alusdokument. Sama paragrahvi lõike 2 kohaselt koostatakse riiklik õppekava koostöös sotsiaalpartneritega, võttes aluseks kutseharidusstandardi, asjaomased kutsestandardid ja gümnaasiumi riikliku õppekava. Paragrahv 7 lõige 2 kohaselt koostab kool õppekava kindlale kutseseaduses kehtestatud kvalifikatsiooniraamistiku tasemele iga kutse- või eriala kohta, mida koolis on võimalik omandada.

Valdavalt kõigis erialade õppekavades (Õppekavade loend 2013/2014, s.a) on välja toodud keskkonnalased teemad vastavalt erialale. Erialaõpe on jagatud mooduliteks, mis oma nimetuselt ja sisult võivad mitteoluliselt erineda. Moodulis „töökeskkond/ töö- ja keskkonnaohutus“ on alateemadeks keskkond ja jäätmemajandus või keskkond ja säästev areng, olenevalt erialast. Läbivateks teemadeks on keskkonnaprobleemid Eestis, säästev areng, säästva arengu kontseptsioon, „Agenda 21“ ja säästva arengu programm.

Kivi- ja betoonkonstruktsioonide ehituse eriala põhihariduse baasil (Õppekavade loend 2013/2014, s.a) on ülalnimetatud mooduli üheks alateemaks „keskkond ja säästev areng“, mille käigus õpitakse looduslike protsesside seotust ja tasakaalu; keskkonnareostuse ennetamise ja vältimise võimalusi töökeskkonnas ja olmes; keskkonnastrateegia ja säästva arengu põhimõtteid; rahvusvahelist keskkonnakaitsealast koostööd; Eesti Vabariigi osalust rahvusvahelistes keskkonnalepetes; keskkonnaprobleeme Eestis; säästvat arengut; säästva arengu kontseptsiooni; „Agenda 21“ ja säästva arengu programm.

Koka erialal põhihariduse baasil (Õppekavade loend 2013/2014, s.a) on mooduli alateemaks „keskkond ja jäätmemajandus“, mille õppesisuks on järgmised teemad: keskkonnastrateegia ja säästva arengu põhimõtted; keskkonnareostus, selle ennetamine ja

vältimine töökeskkonnas; jäätmete teke ja liigitus; ohtlikud jäätmed ja nende utiliseerimine; jäätmete taaskasutamine (Õppekavade loend 2013/2014, s.a).

Tuues näiteks keskkoridusebaasil omandavaid erialasid (Õppekavade loend 2013/2014, s.a), tarkvara ja andmebaaside halduse eriala ja hotelliteeninduse eriala, siis nendel puudub keskkonda ja säästvat arengut kajastav teema või mooduli osa. Samas on ehitusviimistluse (keskkoriduse baasil) eriala moodulis kajastatud „keskkond ja säästev areng“, mille eesmärgiks on looduslike protsesside seotus ja tasakaal; keskkonnareostuse ennetamise ja vältimise võimalusi töökeskkonnas ja olmes; keskkonnastrateegia ja säästva arengu põhimõtted; rahvusvaheline keskkonnakaitsealane koostöö; Eesti Vabariigi osalus rahvusvahelistes keskkonnalepetes; keskkonnaprobleemid Eestis; säästev areng; säästva arengu kontseptsioon; „Agenda 21“ ja säästva arengu programm. Keskkonnateema käsitlemine toimub umbes 10 tundi või 1 õppenädala vältel. (Õppekavade loend 2013/2014, s.a).

Üldhariduses kajastatakse kutsekeskkoriduseõppes keskkonnakaitset ja keskkonnalaseid teemasid põhiliselt geograafias ja bioloogias (Õppekavade loend 2013/2014, s.a).

Kutsehariduse uues määratluses ja sellele toetavas õppeplaani-käsitluses on küsimus uues paradigmas, milles traditsiooniliste instrumendi-väärtuste kõrval on olulisel kohal väärtuste eesmärgid. Varem oli kutseõppe põhiküsimus, milline on tööelus vajalik hea asjatundja, nüüd küsitakse ka seda, milline töö on hea inimesele, ühiskonnale, tööelule ja loodusele. Vaimsed, sotsiaalsed, ainelised ja keskkonnaväärtused on kutseõppe väärtusallikad, mis moodustavad terviku (Helakorpi, 2009).

Eesti õpilaste maailmavaatest ja väärtustest keskkonna kontekstis

Tallinna Pedagoogikaülikooli keskkonnapsühholoogia uurimisgrupp viis 2002. aastal läbi kogu Eesti elanikkonna hõlmava uuringu keskkonnasõbralikkuse kohta. Uurimusest selgus, et eestlaste elulaad on looduslähedane, sest heaks tavaks peetakse elamist maal ja väikelinnades. Samuti tähtsustavad eestlased iga inimese loodushoidvat käitumist ning soovivad toimida keskkonnahoidlikult. Loodusesse suhtuvad eestlased uuringu põhjal lähtuvalt praktilistest vajadusest ehk inimkeskselt (Raudsepp, 2003).

Eesti põhikooliõpilaste seas (4. 7. ja 9.kl) 2003. aastal korraldatud uuringust teemal „Loodus, keskkond ja inimene põhikooliõpilaste teadvuses“ (Leuhin & Uibu, 2005) selgus, et õpilased üldjuhul inimest looduse hulka ei arva. Loodust ja keskkonda käsitletakse kui midagi eemal olevat ja ei tunnetata seoseid inimesega. Inimese käitumist loodusesse suhtutakse

kriitiliselt, kuid puudub arusaam igäühe võimalustest ja vastustusest olukorda parandada ning tuleviku suhtes ollakse pessimistlikud.

2010. aastal korraldatud „Eesti elanike keskkonnateadlikkuse uuringu“ tulemuste põhjal pidas Eesti 15-74-aastane elanikkond end üpris keskkonnateadlikuks ja tundis huvi keskkonnaalase info vastu nii Eestis üldiselt kui oma kodukohas. Noored (15-19-aastased) nägid Eesti keskkonnaseisundile ohtu prügistamises, mures oldi ka looma- ja taimeliikide väljasuremise ning kliima soojenemise pärast. Vähe huvitasid noori keskkonnamõju majandusele ja õiguslikud meetmed (Eesti elanike..., 2010).

Loodusteaduslike teadmisi on uuritud Eestis PISA (*Programme for International Student Assessment*) raames. PISA 2006 oli esimene rahvusvaheliselt hinnatud uuring loodusteaduslike oskuste, huvide ja hoiakute ning kooli konteksti ja loodusteaduste õpetamise valdkonnas. PISA 2006 tulemused näitasid loodusteaduste ja loodusliku uurimismeetodi väärtustamist – 94% õpilastest olid nõus, et loodusteadused on looduse mõistmiseks vajalikud (Henno et al., 2007).

Keskkondliku maailmavaadet on uuritud kuuenda klassi õpilaste seas (Siim, 2012) ja keskkonnalaseid väärtusi samuti kuuenda klassi õpilaste seas (Luik, 2013). Mõõtevahendi aluseks oli uue ökoloogilise paradigma skaala põhimõtted (NEP skaala). Mõlemal magistritöö autoril oli eesmärk kohandada mõõtevahend kuuenda klasside õpilaste keskkondliku maailmavaate ja keskkonnaalaste väärtuste hindamiseks. Luige (2013) uurimistulemuste analüüs kinnitas, et kohandatud mõõtevahendiga leitud väärtused jaotusid kolmeks väärtusorientatsiooniks: altruistlikud, egoistlikud ja biosfäärilised. Uuringust selgus, et õpilased väärtustavad keskkonda ning mõistavad, et looduse hoidmine ning säästmine on nende enda parema tuleviku huvides. Siimu (2012) uurimistulemuste põhjal saab õpilaste üldist keskkondlikku maailmavaadet pidada looduskeskseks.

Uurimuse eesmärk ja hüpoteesid

Käesoleva bakalaureuse töö eesmärk oli ankeedi abil välja selgitada Virumaa kutsekoolide õpilaste keskkonnaalased väärtushinnangud ja maailmavaade. Tuginedes kehtestatud põhikooli ja gümnaasiumi riiklikele õppekavadele (2011), milles öeldakse, et põhikooli lõpetamisel oskab õpilane mõista inimese ja keskkonna seoseid, suhtub vastutustundlikult elukeskkonda, elab ja tegutseb loodust ja keskkonda säästes. Gümnaasiumi lõpetanud õpilane peab omama väljakujunenud loodusteaduslikku maailmapilti, mõistma nüüdisaegse

loodusteaduse olemust ja teadma globaalprobleeme, mis on aluseks gümnaasiumi lõpetanud õpilaste looduskeskse maailmavaate kujunemisele, püstitati järgmised hüpoteesid:

1. Põhikooli lõpetanud õpilastel on keskkonnaalased väärtused pigem egoistlikud võrreldes gümnaasiumi lõpetanud õpilastega.
2. Gümnaasiumi lõpetanud õpilastel on keskkonnaalane maailmavaade looduskesksem võrreldes põhikooli lõpetanud õpilastega.

Metoodika

Valim

Antud uurimistöö valimi moodustasid Virumaa kutsekoolide I kursuste põhikooli lõpetanud 165 õpilast ja 50 gümnaasiumi lõpetanud õpilast. Ühendust võeti Virumaa 5 kutsekooliga, millest küsimustele vastasid 4 kutsekooli. Valimi koostamisel lähtuti mugavusvalimist.

Käesoleva uurimistöös osalenud õpilased on lõpetanud põhikooli ja gümnaasiumi 2010. aasta riikliku õppekava järgi. Võrreldes varasema põhikooli ja gümnaasiumi riikliku õppekava uue kehtiva riikliku õppekavaga, selgub, et sisuliselt ei ole muutunud nõutavad õpilase pädevused kooli lõpetamisel.

Mõõtevahend

Andmete kogumiseks kutsekooliõpilaste keskkondliku maailmavaate kohta kasutati uurimuses NEP skaalal põhinevat ankeeti (vt lisa 1), mille kohandas Siim (2012) ja varem tema uurimuses kasutatud Eesti õpilaste hindamiseks. Keskkonnaalased väärtushinnangute uurimiseks kasutati Luige (2013) poolt kohandatud ja varem tema uurimuses kasutatud ankeeti Eesti õpilaste keskkonnaalase maailmavaate hindamiseks (vt lisa 2).

Siinse uurimuse mõõtevahendi kasuks otsustamisel lähtuti sellest, et Paul C. Sterni ja tema kolleegide koostatud väärtuste-uskumuste-normi teooria (1999) on maailmas rohkem tähelepanu pälvinud ja enim kasutatust leidnud keskkonnasõbraliku käitumise valdkonna uurimiseks.

Ankeedi reliaabluse kontrollimiseks arvutati *Gronbachi alfa* 0.64. Ankeedi valiidsuse tagab asjaolu, et seda on varem Eestis kasutatud.

Keskkonnaalaste väärtuste ankeet (vt lisa 2) koosneb 13 väitest, iga väite juures tuli õpilasel vastata 6-punktilise skaalal (1 – väga ebaoluline, 6 – ülioluline). Kasutatud ankeedis

olid väited segamini esitatud. Selgema ülevaate saamiseks on tabelis 1 välja toodud väidete jaotumine egoistlikku, altruistlikku ja biosfäärilisse alaskaalasse.

Tabel 1. *Keskkonnaalaste väärtushinnangute alaskaala*

Alaskaalad	Väited
Egoistlike väärtuste väited	3. Teiste üle võimu omamine 6. Olla rikas, omada palju asju ja töötada heal töökohal 7. Õigus teisi juhtida ja käskida 10. Mõju omamine nii inimeste kui asjade üle
Altruistlike väärtuste väited	1. Kõigil peavad olema võrdsed võimalused 2. Planeeti Maa ja kõigisse Maal olevatesse elusolenditesse tuleb suhtuda austusega 8. Ebaõigluse vähendamine ja nõrgemate kaitsmine 11. Teiste inimeste aitamine ja nende eest hoolitsemine
Biosfääriliste väärtuste väited	4. Loodusega kooskõlas elamine 5. Maailmas ei tohi olla sõdu ja konflikte 9. Looduse hoidmine ja kaitsmine 12. Loodusvarade kaitsmine ja looduse reostamise takistamine 13. Töökus ja hoolsus

Keskkondliku maailmavaate kohta küsimustik (vt lisa 1) koosneb 10 väitest. Õpilased vastasid väidetele 5 astmelisel Likert-skaalal: „Kindlasti jah“ (5), „Pigem jah“ (4), „Nii jah kui ei“ (3), „Pigem ei“ (2), „Kindlasti ei“ (1), „Ma ei tea“ (0). NEP-skaalal kasutatakse kahe vastandliku maailmavaate eristamiseks 4 inimesekeskset ja 6 looduskeskset väidet. Tabelis 2 on välja toodud väidete jaotumine faktorite vahel.

Tabel 2. Keskkonnaalaste maailmavaadete jaotumine faktoritesse

Faktorid	Väited
Looduse tasakaal (looduskeskne maailmavaade)	1. Taimedel ja loomadega on samasugune õigus elule nagu inimesel 4. Inimesed peavad järgima looduseadusi 5. Kui inimene reostab loodust, on sellel halvad tagajärjed 10. Kui inimeste suhtumine loodusesse ei muutu, ootab meid peagi ees suur katastroof
Inimese mõju ja võim looduse üle (inimesekeskne maailmavaade)	3. Inimesed on nii arukad, et hoiavad ära maakera hävimise 6. Loodus on nii võimas, et suudab toime tulla kaasaegse elu kahjulike mõjudega 7. Inimesed peaksid valitsema kogu loodust 9. Inimesel on tulevikus rohkem teadmisi looduse toimimise kohta ja nad on võimelised seda kontrollima
Ökoloogiline kriis (looduskeskne maailmavaade)	2. Inimesi on maakeral liiga palju 8. Inimesed kohtlevad keskkonda halvasti

Protseduur

Andmeid koguti kutsekoolides 2014.aasta kevadel. Põhikooli lõpetanud I kursuse õpilastele edastati ankeet paber kandjal. Gümnaasiumi lõpetanud I kursuse õpilaste õppe iseärasuse tõttu koostati Google Docs keskkonnas veebipõhine ankeet. Ankeet edastati õpilastele kooli juhtivtöötajate poolt. Ankeet oli anonüümne ja ankeedi tulemusi ei seostatud vastaja isikuga. Andmeanalüüs teostati SPSS 22.0 programmi abiga. Põhikooli lõpetanud ja gümnaasiumi lõpetanud õpilaste hinnangute erinevuste väljaselgitamiseks alaskaaladele kasutati mittepaarisvalimi t-testi (*Independent-Samples T Test*).

Tulemused

Esimese hüpoteesi „Põhikooli lõpetanud õpilastel on keskkonnaalased väärtused pigem egoistlikud võrreldes gümnaasiumi lõpetanud õpilastega“ kontrollimiseks teostati t-test selgitamiseks välja erinevusi põhikooli lõpetanud ja gümnaasiumi lõpetanud õpilaste hinnangute vahel, mis on antud oma keskkonnaalaste väärtushinnangute alaskaalale. Põhikooli lõpetanud õpilaste ja gümnaasiumi lõpetanud õpilaste hinnangutes alaskaalal egoistlikud väärtused ei ilmnenu statistiliselt olulist erinevust ($p > 0.05$). Hüpotees ei leidnud kinnitust.

Uurimuse tulemusena selgus statistiliselt olulisi erinevusi põhikooli lõpetanud ja gümnaasiumi lõpetanud õpilaste hinnangute vahel alaskaalade altruistlikud väärtushinnangud ja biosfäärilised väärtushinnangud korral ($p < 0,05$).

Gümnaasiumi lõpetanud õpilaste hinnangud on kõrgemad võrreldes põhikooli lõpetanud õpilaste hinnangutega alaskaalade altruistlikud väärtused ja biosfäärilised väärtused. Põhikooli lõpetanud õpilaste ja gümnaasiumi lõpetanud õpilaste hinnangute keskväärtused ja standardhälbed on toodud tabelis (vt tabel 3).

Tabel 3. Kutsekooliõpilaste hinnangute keskmised keskkonnalaste väärtushinnangutele

Väärtushinnangute alaskaalad	Põhikooli lõpetanud õpilased		Gümnaasiumi lõpetanud õpilased	
	Keskväärtus	SD ^a	Keskväärtus	SD ^a
Egoistlikud väärtushinnangud	2,74	0,83	2,67	0,85
Altruistlikud väärtushinnangud	4,55	0,81	4,91	0,79
Biosfäärilised väärtushinnangud	4,63	0,71	5,15	0,69

Märkus. ^a standardhälve

Teise hüpoteesi „Gümnaasiumi lõpetanud õpilastel on keskkonnaalane maailmavaade looduskeskem võrreldes põhikooli lõpetanud õpilastega“ kontrollimiseks teostati t-test selgitamaks välja erinevusi põhikooli lõpetanud ja gümnaasiumi lõpetanud õpilaste hinnangute vahel, mis on antud oma keskkonnaalase maailmavaate alaskaalale. Põhikooli lõpetanud õpilaste ja gümnaasiumi lõpetanud õpilaste hinnangutes alaskaalal looduskeskne maailmavaade ei ilmnenu statistiliselt olulist erinevust ($p > 0,05$). Hüpotees ei leidnud kinnitust.

Uurimuse tulemusena selgus, et nii põhikooli lõpetanud kui gümnaasiumi lõpetanud õpilaste keskkonnaalane maailmavaade on looduskeskem. Suurema keskväärtuse andsid kutsekooli õpilased „looduse tasakaalule“, millele järgnes „ökoloogiline kriis“. Põhikooli lõpetanud õpilaste ja gümnaasiumi lõpetanud õpilaste hinnangute keskväärtused ja standardhälbed on toodud tabelis (vt tabel 4).

Tabel 4. Kutsekooliõpilaste hinnangute keskmised keskkonnaalasele maailmavaatele

Maailmavaated	Põhikooli lõpetanud õpilased		Gümnaasiumi lõpetanud õpilased	
	Keskväärtus	SD ^a	Keskväärtus	SD ^a
Looduse tasakaal (looduskeskne maailmavaade)	4,03	0,67	4,08	0,63
Inimese mõju ja võim looduse üle (inimesekeskne maailmavaade)	2,40	0,74	2,38	0,76
Ökoloogiline kriis (looduskeskne maailmavaade)	3,26	0,90	3,59	0,89

Märkus. ^a standardhälve

Arutelu

Õpilaste keskkonnaalased väärtused ja keskkonnaalane maailmavaade on olulised, sest see mõjutab jätkusuutlikku tulevikku. Meeles peab pidada, et looduse kaitsmiseks ja keskkonnaprobleemide lahendamiseks tuleb muuta ja kujundada inimeste hoiakuid ning käitumist.

Uurimustöö esimene hüpotees „Põhikooli lõpetanud õpilastel on keskkonnaalased väärtused pigem egoistlikud võrreldes gümnaasiumi lõpetanud õpilastega“ ei leidnud kinnitust. Hüpoteesi püstitamisel lähtuti kehtestatud põhikooli ja gümnaasiumi riiklikele õppekavadele (2011), kus nõutavate pädevuste kohaselt oskab õpilane mõista inimese ja keskkonna seoseid ning suhtub vastutustundlikult elukeskkonda. Kuna gümnaasiumi õpilased õpivad kauem ja puutuvad kokku keskkonna ja säästva arenuga läbivate teemadega rohkem kui põhikooli õpilased siis käesoleva uurimuse tulemused olid üllatuslikud.

Varasemas uuringus, mis korraldati 2003. aastal Eesti põhikooliõpilaste seas (Leuhin & Uiibo, 2005), kus selgus, et õpilased käsitlesid loodust ja keskkonda kui midagi eemal olevat ja ei tunnetatud seoseid inimesega. Käesoleva uurimuse tulemused on vastupidised. Uuringust selgus, et põhikooli lõpetanud kui ka gümnaasiumi lõpetanud õpilaste seas oli enim levinud hinnang väärtushinnangute alaskaalal biosfääriline väärtustüüp (loodusega seotud) ja see järel altruistlik väärtustüüp (teiste inimestega seotud). Sarnase uurimustulemuse sai ka Luik (2013), kus 6. klassi õpilased väärtustavad keskkonda ning mõistavad, et looduse hoidmine ning säästmine on nende enda parema tuleviku huvides.

Teise hüpoteesi „Gümnaasiumi lõpetanud õpilastel on keskkonnaalane maailmavaade looduskesksem võrreldes põhikooli lõpetanud õpilastega“ ei leidnud samuti kinnitust. Hüpoteesi püstitamisel lähtuti kehtestatud põhikooli ja gümnaasiumi riiklikele õppekavadele (2011), kus nõutavate pädevustele peab gümnaasiumi lõpetamisel õpilane omama väljakujunenud loodusteaduslikku maailmapilti, mõistma nüüdisaegse loodusteaduse olemust ja teadma globaalprobleeme, mis on aluseks gümnaasiumi lõpetanud õpilaste looduskeskse maailmavaate kujunemisele.

Raudsepp (2003) uuris eestlaste keskkonnasõbralikkust, tema uuringu tulemuste põhjal suhtuvad eestlased loodusesse praktilistest vajadustest ehk inimkeskselt. Käesoleva uurimuse tulemusel selgus, et kutsekooliõpilased suhtuvad loodusesse looduskesksemalt. Eelnimetatud tulemuste erinevuse võis põhjustada erinev valim.

Käesoleva uurimusega sarnased tulemused olid 2010. aastal korraldatud „Eesti elanike keskkonnateadlikkuse uuring“, kus noored (15-19-aastased) nägid ohtu prügistamises, muretseti looma- ja taimeliikide väljasuremise ning kliima soojenemise pärast. Samuti selgus Siimu (2012) uuringu tulemusest, et 6. klassi õpilaste keskkondlikku maailmavaadet saab pidada looduskeskseks. Tulemuste sarnasuse üheks põhjuseks võib olla riikliku õppekavade täiustamine ja säästva arengu hariduse lõimimine erinevate õppeainetega. Kaasa aitavaks teguriks võib olla õpilaste huvitegevus väljaspool kooli, millesse on lõimitud mitteformaalne keskkonnaharidus, näiteks huviringid, noorteorganisatsioonid, kodanikualgatused jm. Lisaks sellele on oluline roll ka kodusel kasvatusel ja sealt omandatud moraalsetel väärtustel.

Käesoleva uurimuse tulemused näitasid, et Virumaa kutsekooliõpilaste keskkonnaalased väärtushinnangud ja keskkonnaalane maailmavaade on positiivsed siis selle tasandi säilitamiseks peaksid kutsekoolid edasi tegelema kutsekooli riiklike õppekavade täiustamisega ja jätkama keskkonna ja säästva arengu hariduse lõimimisega ka erialaainetes. See on oluline, sest varem oli kutseõppe eesmärgiks koolitada hea spetsialist aga nüüd räägitakse ka seda, milline töö on hea inimesele, ühiskonnale, tööelule ja loodusele ning keskkonnaväärtused on kutseõppes vajalikud. Sarnaselt on kirjutatud ka „Läänemere Agenda 21E“ (2002), et kutseharidusõppurid peavad ühtlasi omandama teadmisi ja oskusi, mis on olulised nende tulevases elukutses. Sellest tulenevalt on säästvat arengut toetav haridus kooli igapäevase õppeprotsessi osa ja kogu koolielu alus

Uurimustöö piiranguna saab välja tuua mugavusvalimi põhimõttest lähtuvast valimi moodustamisel ja Virumaa kesksust. Käesoleva uuringu tulemused võivad seotud olla piirkondliku eripäraga. Kui vaadelda Virumaa keskkonnaprobleeme nagu põlevkivi

kaevandamine ja uuesti üles kerkinud „fosforiidisõda“, siis need võivad mõjutada õpilaste keskkonnaalaseid väärtushinnanguid ja keskkonnaalast maailmavaadet. Piiranguks saab pidada ka asjaolu, et mõõtevahendi sisereliaablus oli madal 0.64, sellest lähtuvalt kehtivad uurimustulemused ainult uuritud õpilaste puhul.

Uurimustulemustele toetudes saab töö autor väita, et säästva arengu haridus läbiva teemana formaalses kui ka mitteformaalses hariduses annab eelduse säästvale ja jätkusuutlikule arengule.

Käesoleva töö autori arvates tuleks edaspidi uurida Eesti teiste piirkondade kutsekoolide õpilaste keskkonnaalaseid väärtushinnanguid ja keskkonnalast maailmavaadet, et näha kas õpilaste hinnangutel on erinevusi ja kas õpilaste hinnanguid võivad mõjutada piirkondlikud keskkonnaprobleemid. Keskkonnaalaseid väärtushinnanguid ja keskkonnalast maailmavaadet võiks uurida ka longituuduurimusena põhikooli lõpetanud kutseõpilaste seas, et näha kas õpilaste hinnangud ajaga muutuvad.

Tänuõnad

Käesoleva bakalaureusetöö autor tänab panuse eest uurimuses osalenud koolide juhtkondi ja õpilasi. Samuti tänan Reet Paatsit, Tanel Säinast ja Elvi Kiiskülat. Kindlasti ka oma peret ja sõpru, kes pingelisel ajal toeks olid.

Autorsuse kinnitus

Kinnitan, et olen koostanud ise käesoleva lõputöö ning toonud korrektselt välja teiste autorite ja toetajate panuse. Töö on koostatud lähtudes Tartu Ülikooli haridusteaduste instituudi lõputöö nõuetest ning on kooskõlas heade akadeemiliste tavadega.

22.05.2014

Kasutatud kirjandus

- Aher, S., Henno, I., Jääger, T., Kivinukk, A., Lao, B., & Toomist, A. (2005). *Säästvat arengut toetava mitteformaalhariduse edendamise kava Eestis*. Tallinn: REC Estonia
- Annist, A., Jüssi, M., Post, R., & Oja, A. (Koost). (2000). *Säästva arengu sõnaseletusi. SEI väljaanne nr. 1*. Tallinn: OÜ Greif.
- Aria, K., Kirss, L., & Peterson, K. (2011). Säästva arengu toetav haridus. Eesti aruanne. Külastatud aadressil <http://enjoined.edupolicy.net/files/est%20est.pdf>
- Aria, K., Kirss, L., & Peterson, K. (2012). *Säästvat arengut toetav haridus ja selle edendamise võimalused Eestis*. Külastatud aadressil http://praxis.ee/fileadmin/tarmo/Projektid/Haridus/HP_ESDPI/ENJOINED_praxis_brief_1-2012_web.pdf
- Dunlap, R. E., Van Liere, K. D., Merting, A. G., & Jones, R. E. (2000). Measuring Endorsement on the Ecological Paradigm: A Revised NEP Scale. *Journal of Social Issues*, 56, 3, 425-442.
- Eesti elanike keskkonnateadlikkus. Eesti 15-75-aastase elanikkonna uuring 2010* (s.a). Külastatud aadressil <http://www.envir.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=1127879/Eesti+elanike+keskkonnateadlikkus.aruanne.pdf>
- Eesti entsüklopeedia (1992), 6 köide. Tallinn: „Valgus“
- Gümnaasiumi riiklik õppekava* (2011). Elektrooniline Riigi Teataja. Vabariigi valitsuse 06.01.2011.a. määrus nr 2. Külastatud aadressil <https://www.riigiteataja.ee/akt/114012011002>
- Helalorpi, S. (2009). Väärtused kutsehariduses. M. Sutrop, P. Valk, & K. Velbaum (Koost), *Väärtused ja väärtuskasvatus. Valikus ja võimalused 21. Sajandi Eesti ja Soome koolis* (lk 189 - 211). Tallinn: AS Pakett.
- Henno, I., Tire, G., Lepman, T., Reiska, P., & Ehala, M. (Koost). (2007). Ülevaade rahvusvahelise õpilaste õpilastulemuslikkuse hindamise programmi PISA 2006

tulemustest. Külastatud aadressil

http://www.ekk.edu.ee/vvfiles/0/PISA_16pparuanne_041207.pdf

Hirsijärvi, S., & Huttunen, J. (2005). Sissejuhatus kasvatusteadusesse. Tallinn: Medicana

Jutvik, G. & Liepina, I. (Toim). (2011). *Education for change: Säätva arengu õpetamise ja õppimise käsiraamat*. „Gandrs“

Järvik, M. (2003). Eetikast ja keskkonnamõistmisest. A. Oja (Toim), *Keskkonnaetikast säästva ühiskonna eetikani. Inimese ja looduse vaheline tasakaal kui jätkusuutlikkuse alusõhimõte* (lk 14-18). Tallinn: OÜ Infotrükk.

Keskkonnahariduse arendamine (2011). Külastatud aadressil

<http://www.envir.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=1156153/Keskkonnahariduse+arendamise+programm.pdf>

Koolieelse lasteasutuse riiklik õppekava (2008). Elektrooniline Riigi Teataja. Vabariigi valitsuse 29.05.2008.a. määrus nr 87

Kutseharidusstandard (2013). Elektrooniline Riigi Teataja. Vabariigi valitsuse 26.08.2013.a. määrus nr 130. Külastatud aadressil

<https://www.riigiteataja.ee/akt/128082013013>

Lehto, S., Kalle, H., Ruut, J., & Vaarik, M. (2001). *Parema keskkonna nimel*. Tartu: Eesti Loodusfoto.

Leuhin, I., & Uibu, J. (2005). Loodus, keskkond ja inimene põhikooliõpilaste teadvuses. *Akadeemia*, 4, 737-771.

Luik, K. (2013). *Kuuenda klassi õpilaste keskkonnaalaste väärtuste hindamisvahendi kohandamine*. Publitseerimata magistritöö. Tartu Ülikool

Läänemere Agenda 21. (2002). Külastatud aadressil

www.hm.ee/index.php?popup=download&id=5039

Ojala, A. (2004). *Normi-aktiveerimise teooria piirangud keskkonnasõbralike käitumuslike kasvatuste kirjeldamisel*. Eesti sotsiaalteaduste V aastakonverentsi erinumber,

ESTONIAN SOCIAL SCIENCE ONLINE. Külastatud aadressil

http://www.sotsioloogia.ee/vana/esso3/15/ann_ojala.htm

Pojman, L. P. (2005). *Eetika. Õiget ja väärast avastamas*. Tallinn: AS Pakett.

Põhikooli riikliku õppekava (2011). Elektrooniline Riigi Teataja. Vabariigi valitsuse 06.01.2011.a. määrus nr 1. Külastatud aadressil <https://www.riigiteataja.ee/akt/114012011001>

Raudsepp, M. (2002). Säästvus ja keskkonnasõbralik käitumine: Sotsiaalteaduslik lähenemine. J. Uljas, & R. Post (Toim), *Hiiumaa ja hiidlased. Sotsioloogiline uurimus 1999* (lk 66-82). Tallinn - Kärkla: TPÜ & Hiiumaa Kaitsealade administratsioon

Raudsepp, M. (2003). Kui keskkonnasõbralikud on eestlased? A. Oja (Koost), *Keskkonna etikast säästva ühiskonna etikani* (lk 109 – 120). Tallinn: OÜ Infotrükk

Reiland, I. (2006). Keskkonnaetikast ja selle keskkonnakontseptsioonist. *Akadeemia*, 12, 2715-2716.

Siim, J. (2012). *Mõõtevaheni kohandamine kuuenda klassi õpilaste keskkondliku maailmavaate hindamiseks*. Publitseerimata magistritöö. Tartu Ülikool

Stern, P.C (2000). *Toward a Coherent Theory of Environmentally Significant Behavior*. Journal of Social Issues, 56 (3), 407-424.

Stern, P. C., Dietz, T., Abel, T., Guagnano, G. A., & Kalof, L. (1999). A value-belief- norm theory of support for social movements: The case of environmental concern. *Human Ecology Review*, 6, 3, 81-97.

Sutrop, M. (2009). Väärtused ja haridus ühiskondlikus kontekstis. M. Sutrop, p. Valk, & K. Velbaum (Koos), *Väärtused ja väärtuskasvatus. Valikus ja võimalused 21. Sajandi Eesti ja Soome koolis* (lk 50-68). Tallinn: AS Pakett.

Suurväli, M. (2011). *Keskkonnahariduslik tegevus keskkonnaministeeriumi valitsemisalas*.

Külastatud aadressil

<http://www.envir.ee/orb.aw/class=file/action=preview/id=1172829/Keskkonnaharidus+KKM+valitsemisalas.pdf>

Tafel, K. (2003). Süvaökoloogiline vaatenurk. A. Oja (Toim), *Keskkonnaetikast säästva ühiskonna etikani. Inimese ja looduse vaheline tasakaal kui jätkusuutlikkuse aluspõhimõte* (lk 43-49). Tallinn: OÜ Infotrükk.

UNESCO (2009). *Review of Contexts and Structures for Education for Sustainable development 2009*. Külastatud aadressil

<http://unesdoc.unesco.org/images/0018/001849/184944e.pdf>

Õppekavade loend 2013/2014 (s.a). Külastatud aadressi

<http://www.rak.edu.ee/oppekavad-2-2/>

Lisa 1.

Lugupeetud õpilane! Käesoleva ankeediga soovin uurida kutseõppeasutuste õpilaste keskkonna-alaseid hoiakuid. Täpsemalt keskendutakse väärtustele ja maailmavaatele. Ankeet on anonüümne ja koosneb 23-st küsimusest. Vastamine võtab aega 10-20 minutit.

Enne ametikooli tulemist lõpetasite (tehke rist (+) ette)	
☐	Põhikooli
☐	Gümnaasiumi

Palun lugege väited hoolikalt läbi ja vastake nii, nagu **TEIE** tunnete. Igal real märgi üks vastus **ristikesega (+)**.

	Väited	Kindlasti jah	Pigem jah	Nii jah, kui ei	Pigem ei	Kindlasti ei	Ma ei tea
1.	Taimedel ja loomadel on samasugune õigus elule nagu inimesel						
2.	Inimesi on maakeral liiga palju						
3.	Inimesed on nii arukad, et hoiavad ära maakera hävimise						
4.	Inimesed peavad järgima looduseadusi						
5.	Kui inimene reostab loodust, on sellel halvad tagajärjed						
6.	Loodus on nii võimas, et suudab toime tulla kaasaegse elu kahjulike mõjudega						
7.	Inimesed peaksid valitsema kogu loodust						
8.	Inimesed kohtlevad keskkonda halvasti						
9.	Inimesel on tulevikus rohkem teadmisi looduse toimimise kohta ja nad on võimelised seda kontrollima						
10.	Kui inimeste suhtumine loodusesse ei muutu, ootab meid peagi ees suur katastroof						

Lisa 2.

Palun tehke sobivale vastusele ring (O) ümber.

	Väited	Täiesti ebaoluline	Ebaoluline	Üsna oluline	Oluline	Väga oluline	Ülioluline
1.	Kõigil peavad olema võrdsed võimalused	1	2	3	4	5	6
2.	Planeeti Maa ja kõigisse Maal olevatesse elusolenditesse tuleb suhtuda austusega	1	2	3	4	5	6
3.	Teiste üle võimu omamine	1	2	3	4	5	6
4.	Loodusega kooskõlas elamine	1	2	3	4	5	6
5.	Maailmas ei tohi olla sõdu ja konflikte	1	2	3	4	5	6
6.	Olla rikas, omada palju asju ja töötada heal töökohal	1	2	3	4	5	6
7.	Õigus teisi juhtida ja käskida	1	2	3	4	5	6
8.	Ebaõigluse vähendamine ja nõrgemate kaitsmine	1	2	3	4	5	6
9.	Looduse hoidmine ja kaitsmine	1	2	3	4	5	6
10.	Mõju omamine nii inimeste kui olukordade üle	1	2	3	4	5	6
11.	Teiste inimeste aitamine ja nende eest hoolitsemine	1	2	3	4	5	6
12.	Loodusvarade kaitsmine ja looduse reostamise takistamine	1	2	3	4	5	6
13.	Töökus ja hoolsus	1	2	3	4	5	6

Tänan vastamast!

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina Sirje Ott

sünnikuupäev: 09.06.1976

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose

Kutsekooli õpilaste keskkonnaalaste väärtushinnangute ja keskkonnaalase maailmavaate hinnangute võrdlus Virumaa kutsekoolide näitel

mille juhendaja on Margit Teller

1.1.reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

1.2.üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus 22.05.2014